

Hisar Makamı Seyri

İstanbul Belediyesi Konservatuvarı (Darül-Elhan) Türk Musikisi Talebe Cemiyeti

Ahmet Şefik Gürmeriç

Usûlü : S o f y a n

[1904 - 1967]

Hisar Makamı

a) Durağı: Dügâh perdesidir.

b) Seyri: İnci-çıkıcıdır.

c) Dizisi: Hüseyni perdesi üzerindeki incisi Zirgüle'li Hicaz dizisinin bir kısmı ile yerinde Hüseyni veya Acem'li Hüseyni dizisinin birbirine eklenmesinden meydana gelmiştir. Daha çok Acem'li Hüseyni dizisi kullanılmıştır.

d) Güçlüsü: Hüseyni perdesidir ve üzerinde Zirgüle'li Hicaz çeşnişiyle yarım karar yapılır. Bu arada Nim Hisar perdesi yeden olarak kullanılır.

e) Asma Karar Perdeleri: Yukarıda makamın dizisinden söz ederken "Hüseyni perdesi üzerindeki Zirgüle'li Hicaz dizisinin bir kısmı" demiştik. Gerçekten bu dizinin seslerinin hepsinde gezinilmez. Bu yüzden asıl asma karar perdeleri Hüseyni dizisine geçildiği zaman kullanılır. Bunlar da Hüseyni perdesindeki Uşşak ve Kürdi çeşnili asma karardan sonra Nevâ perdesinde Rast ve Büselik çeşnili, Çargâh perdesinde Çargâh ve Pencgâh çeşnili, Eviç yerine Acem perdesi kullanılarak inilmişse yine Çargâh perdesinde Çargâh çeşnili -ki bu daha çok kullanılır-, Segâh perdesinde Segâh, Eksik ve Tam Ferahnâk çeşnili veya yine Segâh perdesinde Segâh üçlüsü ile yapılan asma kararlardır. Segâh perdesine özellikle dikkat etmek ve bu perdeyi Tam Segâh perdesi olarak basmak gereklidir. Çünkü yerinde Hüseyni beşlisinin içinde bir Uşşak dörtlüsü vardır ve Uşşak dörtlüsündeki Segâh perdesi 1-2 koma pest basılır. Hâlbuki Hisar makamı, buna hiç müsaade etmez, özelliği bozulur.

Not: Hüseyni perdesi üzerindeki Zirgüle'li Hicaz dizisinin ikinci sesi olan koma diyezli fa Dik Acem perdesi, bir asma karar perdesi olmamakla beraber, Acem değil, Dik Acem basılması mecbûriyeti dolayısıyla önemlidir. Bu perdeyi mutlaka Dik Acem olarak basmaya gayret edilmelidir. Fakat bâzen Acem perdesi olarak kullanılırsa, o zaman fa ve sol diyez arasının A=13 olması gereklidir.

f) Donanımı: Hisar makamının donanımı çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Ancak makamın içinde Hüseyni makamı bütünüyle yer aldığından ve daha çok yer tuttuğundan, si için koma bemolü donanıma yazmak en doğru yoldur. Gerekli diğer değişiklikler eser içinde gösterilir.

g) Perdelerin T.M.deki isimleri: Pestten tize doğru: Hüseyni dizisi: Dügâh, Segâh, Çargâh, Nevâ, Hüseyni, Eviç veya Acem, Gerdâniye, Muhayyer, Hüseyni'de Zirgüle'li dizisi (Bu dizinin yedeni bakiye diyezli re Nim Hisar perdesi): Hüseyni Dik Acem, Nim Şehnâz, Tiz Büselik, Tiz Çargâh, Tiz Nim Hisar, Tiz Hüseyni'dir.

h) Yeden'i: 2. çizgideki sol Rast perdesidir.

i) Genişlemesi: Makam, yapısı gereği zâten geniş bir seyir alanına sâhiptir. Ayrıca genişletilmemiştir.

Seyri:

Hüseyni perdesindeki Zirgüle'li Hicaz dizisinin bir kısmını kullanmak şartıyla Hüseyni perdesi civârından bu dizi ile seyre başlanır. Bu kısımda Dik Acem ve Nim Şehnâz perdeleri iyice belirtilerek gezindikten sonra, Hüseyni perdesinde Nim Hisar perdesi yeden olarak kullanılıp Zirgüle'li yarım karar yapılır. Bundan sonra yerindeki Hüseyni dizisine geçilir. Bunun için Nim Şehnâz atılıp yerine Gerdâniye ve Dik Acem atılıp yerine Acem veya Eviç perdeleri getirilir ki, makama güzel bir renk verir. Böylece Hüseyni dizisinde de karışık gezinildikten ve bu arada gerekli yerlerde gereken asma kararlara da gösterildikten sonra Dügâh perdesinde Hüseyni beşlisiyle tam karar yapılır.

Not: Bâzi Hisar makamındaki eserlerde, Hüseyni'deki Zirgüle dizisinde gezinilip, Hüseyni'de yarım karar yapıldıktan sonra, bu perde üzerindeki Uşşak dörtlüsü gösterilmeden hemen Nevâ perdesi kazanılıp karara gidilmiştir. Bu kolay, fakat fâkir bir geçki tarzıdır. Doğru olan, makamı bütün özellikleriyle göstermektir. Kısa yolu seçmek ancak eserin ve formanın küçük oluşu hâlinde mâzur görülebilir.

Hisar makamının icrâsından sonra, yerinde Büselik dizisi veya beşlisi ile karar verilirse, Hisar Büselik makamı meydana gelir.

S o f y a n Usûlü

*) Dört zamanlıdır.

*) İki tane iki (2 +2 = 4) zamanın veya iki Nîm Sofyân'ın birleşmesinden meydana gelmiştir.

*) 4/8'lik ve 4/4'lük iki mertebesi varsa da, 4/4'lük ikinci mertebe daha çok kullanılmıştır.

*) Pışrevlerde, İlâhilerde, şarkılarda, türkülerde, oyun havalarında, kısaca özel usûl mecburiyeti olmayan her formada kullanılmıştır

Sofyan D a r b Usûlü

1 . Darb :

(Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]

2 . Darb :

(Te) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]

3 . Darb :

(Ke) / [1 Zamanlı ve Zayıf]